

Sygn. akt IX Ca 260/22

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 grudnia 2022 r.

Sąd Okręgowy w Olsztynie IX Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodnicząca:	sędzia Bożena Charukiewicz
Protokolant:	st. sekr. sąd. Agnieszka Najdrowska

po rozpoznaniu w dniu 21 grudnia 2022 r. w Olsztynie na rozprawie

sprawy z powództwa E. R.

przeciwko A. G. (1)

o zapłatę

na skutek apelacji powódki od wyroku Sądu Rejonowego w Olsztynie

z dnia 11 stycznia 2022 r., sygn. akt I C 1910/21,

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Rejonowemu w Olsztynie do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi orzeczenie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Bożena Charukiewicz

Sygn. akt IX Ca 260/22

UZASADNIENIE

Powódka E. R. wniosła o zasądzenie od pozwanej A. G. (1) kwoty 50.000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 2 lipca 2021 r. do dnia zapłaty, tytułem zachowku po zmarłej matce K. G. oraz kosztów procesu według norm przepisanych.

Pozwana A. G. (1) wniosła o oddalenie powództwa i zasądzenie na jej rzecz kosztów procesu według norm przepisanych.

Wyrokiem z 11 stycznia 2022 r. Sąd Rejonowy w Olsztynie oddalił powództwo oraz zasądził od powódki na rzecz pozwanej kwotę 3.617 zł tytułem zwrotu kosztów procesu z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się orzeczenia do dnia zapłaty.

Sąd Rejonowy ustalił, że rodzice stron - małżonkowie T. G. i K. G. byli na zasadach małżeńskiej majątkowej wspólności ustawowej użytkownikami wieczystymi gruntu oraz właścicielami posadowionego na nim budynku mieszkalnego, położonego przy ul. (...) w O..

T. G. zmarł 5 kwietnia 1993 r. w O. i spadek po nim nabyła żona K. G. oraz córki: A. G. (1), A. G. (2) i E. R. po 1/4 części każda z nich.

W dniu 24 lutego 2000 r. przed notariuszem A. Z. w O., za Rep.(...) K. G. oraz A. G. (1) i E. R. zawarły umowę częściowego zniesienia współużytkowania wieczystego gruntu i współwłasności budynków w ten sposób, że przysługujące A. G. (1) i E. R. udziały we wskazanych prawach otrzymała K. G. z obowiązkiem spłaty na rzecz E. R. w kwocie 22.500 zł, odpowiadającej wartości jej udziału wynoszącego 1/8 część. Wartość całej nieruchomości strony określili na kwotę 180.000 zł. E. R. oświadczyła, że ustaloną kwotę spłaty otrzymała.

W dniu 30 listopada 2000 r., przed notariuszem A. Z. (Rep. (...)) K. G., A. G. (1) i E. R. sprecyzowały oświadczenia woli złożone 24 lutego 2000 r. przy czynności częściowego zniesienia współużytkowania wieczystego gruntu i współwłasności budynków, w ten sposób, że E. R. sprzedała K. G. swój udział wynoszący 1/8 część za cenę 22.500 zł, a K. G. wskazany udział kupiła. Strony zmieniły oświadczenia woli w zakresie udziału 1/8 części A. G. (1) wskazując, że udział ten nadal będzie jej przysługiwać.

Postanowieniem z 5 listopada 2001 r., sygn. akt I Ns 1878/00, Sąd Rejonowy w Olsztynie zniósł współwłasność nieruchomości o powierzchni 0,0597 ha, zabudowanej budynkiem mieszkalnym, położonej w O., przy ul. (...), stanowiącej współwłasność K. G. w udziale 5/8 części oraz A. G. (1) i A. G. (2) w udziałach po 1/8 części w ten sposób, że przyznał własność nieruchomości K. G. bez obowiązku spłaty na rzecz A. G. (1).

Wartość nieruchomości przy ul. (...) w O. według opinii biegłego sądowego z zakresu budownictwa, sporządzonej na potrzeby postępowania o zniesienie współwłasności, sygn. akt I Ns 1878/00, została ustalona na 217.000 zł.

Jak ustalił Sąd Rejonowy umową darowizny z 7 sierpnia 2008 r., sporządzoną przed notariuszem A. Z., za Rep. (...), K. G. darowała córce A. G. (1) zabudowaną nieruchomość, położoną w O. przy ul. (...).

Decyzją z dnia 28 listopada 1978 r., znak: (...) (...), Prezydent Miasta, w oparciu o przepisy ustawy z dnia 6 lipca 1972 r. o terenach budownictwa jednorodzinnego i zagrodowego oraz o podziale nieruchomości w miastach i osiedlach, po rozpoznaniu wniosku T. G. i jego córki E. G. nadał działkę nr (...), położoną w O., przy ul. (...) (obecnie (...)) w użytkowanie wieczyste E. G.. Przedmiotowa działka powstała w wyniku podziału działki będącej w użytkowaniu wieczystym T. i K. G.. Następnie prawo użytkowania wieczystego działki za opłatą w kwocie 2017 zł zostało przekształcone w prawo własności. W 2003 r. powódka wraz z mężem dokonali sprzedaży przedmiotowej działki za kwotę 55.000 zł.

Z dalszych ustaleń Sądu pierwszej instancji wynika, że 11 stycznia 2019 r. w O. zmarła matka stron K. G.. Spadkodawczyni nie pozostawiła majątku ani testamentu.

Pismem z 8 czerwca 2021 r. powódka reprezentowana przez pełnomocnika wezwała pozwaną do zapłaty na jej rzecz kwoty 116.660 zł tytułem zachowku. Pełnomocnik pozwanej w odpowiedzi na powyższe wskazał, że brak podstaw do żądania wypłaty zachowku.

W ocenie Sądu Rejonowego granicę odpowiedzialności pozwanej w niniejszej sprawie, jako obdarowanego spadkobiercy, stanowi różnica pomiędzy wartością wzbogacenia będącego skutkiem darowizny, a wartością przysługującego zachowku.

W ocenie Sądu Rejonowego złożenie oświadczenia w umowie darowizny, że darowizna nie będzie zaliczona na schedę spadkową nie powoduje, że ta darowizna rzeczywiście nie będzie zaliczana, bowiem przepis ten ma zastosowanie wyłącznie przy dziale spadku.

Sąd Rejonowy wskazał, że należało przede wszystkim rozważyć, czy korzystanie przez powódkę z przysługującego jej roszczenia o zachówek, pomimo formalnej zgodności z przepisami prawa, stanowi przejaw nadużycia prawa podmiotowego z tej racji, że narusza zasady współzycia społecznego, w tym zasady słuszności.

Sąd Rejonowy podniósł, że w przedmiotowej sprawie wprawdzie nie była uczyniona darowizna na rzecz powódki, którą można byłoby potraktować jako wyczerpującą w jakimś zakresie zachówek, a kwestie działu spadku po ojcu dotyczą wyłącznie jego udziału. Jednak w ocenie Sądu pierwszej instancji nie można było pominąć okoliczności, że powódka, w wyniku częściowego zniesienia współużytkowania wieczystego gruntu oraz współwłasności budynków w 2000 roku, w następstwie dziedziczenia po T. G. – ojcu stron, otrzymała konkretne przysporzenia majątkowe, bowiem przysługujący jej udział 1/8 części zbyła w drodze działu spadku na rzecz matki K. G. z obowiązkiem spłaty w kwocie 22.500 zł. Wskazaną kwotę powódka otrzymała od spadkodawczyni. W wyniku przeprowadzonej czynności K. G. stała się właścicielką nieruchomości w 6/8 części.

Ponadto w postępowaniu o zniesienie współwłasności pomiędzy K. G., A. G. (1) oraz A. G. (2), K. G. nabyła pozostałe udziały w nieruchomości, w tym bez obowiązku spłaty na rzecz pozwanej A. G. (1). Pozwana przekazała swój udział bez jakiegokolwiek korzyści, natomiast powódka uzyskała od spadkodawczyni zapłatę za 1/8 udziału w kwocie 22.500 zł. Sąd Rejonowy przyjął, że odliczając te dwie części po 1/8, przysługujące stronom, K. G. przysługiwałby udział w wysokości 6/8 części. W tej sytuacji pozbawionym sensu, zdaniem Sądu Rejonowego, było twierdzenie strony powodowej, że liczenie zachowku winno odbywać się w oparciu o wartość całego domu, przy założeniu, że 1/8 część pozwana oddała matce za darmo, dzięki czemu matka stała się właścicielką jeszcze jednego udziału. Doszłoby bowiem do sytuacji, że pozwana miałaby zapłacić za to, co za darmo oddała na rzecz spadkodawczyni. Z drugiej strony, musiałaby oddawać powódce kwotę od tej części, za którą już spadkodawczyni zapłaciła przy okazji częściowego zniesienia współużytkowania wieczystego gruntu i współwłasności budynków dokonanego w 2000 roku.

W ocenie Sądu pierwszej instancji kwotę ewentualnego zachowku należałoby obliczyć od wartości 6/8 tej nieruchomości. Nawet przy założeniu, że wartość nieruchomości byłaby zgodna z twierdzeniami strony powodowej i wynosiła 800.000 zł, to do obliczenia wysokości zachowku należałoby przyjąć nie 800.000 zł, a 600.000 zł jako wartość udziału 6/8 części.

Kolejną kwestią, której w ocenie Sądu pierwszej instancji nie można było pominąć był fakt, że powódka nabyła na mocy decyzji Prezydenta Miasta z dnia 28 listopada 1978 r. prawo użytkowania wieczystego niezabudowanej nieruchomości, położonej przy ul. (...) w O.. Sąd meriti stwierdził, że nieruchomość przy ul. (...), będąca w użytkowaniu wieczystym T. i K. G. uległa podziałowi. Powstała w wyniku podziału działka została przekazana w użytkowanie wieczyste powódce. Prawo powyższe powódka zatem otrzymała dzięki rodzicom i ich woli dokonania przysporzenia majątkowego na jej rzecz. Obowiązująca wówczas ustawa z dnia 6 lipca 1972 r. o terenach budownictwa jednorodzinnego i zagrodowego oraz o podziale nieruchomości w miastach i osiedlach dawała możliwość podziału takiej nieruchomości na wniosek. Pozwana i pozostałe córki spadkodawczyni przysporzenia takiego od rodziców nie uzyskały. Działkę powyższą powódka w styczniu 2003 r. uzyskała na własność (wspólnie z mężem na którego po ślubie rozszerzyła małżeńską wspólność majątkową w zakresie prawa użytkowania wieczystego przedmiotowej działki) w drodze przekształcenia użytkowania wieczystego w prawo własności za symboliczną kwotę 2.017 zł, zaś w sierpniu 2003 r. sprzedała ją za kwotę 55.000 zł.

W konsekwencji Sąd Rejonowy doszedł do przekonania, że powódka otrzymała od spadkodawczyni korzyści majątkowe, które w istocie równe były zachowkowi, który miałby przyspaść pozwanej. W ocenie Sądu zasądzenie na rzecz powódki dalszych kwot sprzeciwia się treści art. 5 k.c. i dlatego powództwo podlegało oddaleniu.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 98 § 1, 1^a i 3 k.p.c. obciążając nimi w całości powódkę jako przegrywającą.

Apelację od powyższego wyroku wywiodła powódka, zaskarżając go w całości.

Zaskarżonemu orzeczeniu zarzuciła:

1. naruszenie przepisów prawa procesowego, które miało istotny wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia, a mianowicie:

a) nierozpoznanie istoty sprawy poprzez zaniechanie przez Sąd I instancji ustalenia wartości darowizny dokonanej przez spadkodawczynię na rzecz pozwanej, co zostało spowodowane poprzez pominięcie dowodu z opinii biegłego sądowego z zakresu szacowania wartości nieruchomości, a w efekcie brak ustalenia wartości substratu zachowku oraz wysokości zachowku przysługującego powódce, co w konsekwencji spowodowało nierozpoznanie istoty sprawy i oddalenie powództwa;

b) art. 227 k.p.c. w zw. z art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 235² 1 pkt 2 k.p.c. poprzez bezzasadne pominięcie przez Sąd I instancji wniosku o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego z zakresu szacowania wartości nieruchomości na fakt ustalenia substratu zachowku, tj. aktualnej wartości nieruchomości położonej przy ul. (...) w O., celem obliczenia zachowku przysługującego powódce, a tym samym okoliczności, mającej dla rozstrzygnięcia sprawy istotne, a wręcz podstawowe znaczenie;

c) art. 299 k.p.c. w zw. z art. 224 §1 k.p.c. poprzez przedwczesne zamknięcie rozprawy oraz brak rozstrzygnięcia w zakresie wniosku dowodowego powódki o przeprowadzenie dowodu z przesłuchania stron zawartego w pozwie, co w efekcie doprowadziło do niewyjaśnienia okoliczności związanych z użytkowaniem przez rodziców powódki i pozwaną działki przy ul. (...) w O. w formie ogrodu, jak również braku dostępu ww. wskazanej działki do drogi;

d) art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego, dowolną i wybiórczą ocenę zebranego materiału dowodowego wbrew zasadom logiki i doświadczenia życiowego, co spowodowało sprzeczność pomiędzy istotnymi dla rozstrzygnięcia sprawy ustaleniami Sądu, a rzeczywistą treścią zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, w wyniku błędnych ustaleń faktycznych, poprzez przyjęcie, że:

- powódka otrzymała od spadkodawczyni korzyści majątkowe, które w istocie równe były należnemu jej zachowkowi, podczas gdy Sąd I instancji nie dokonał ustalenia wartości darowizny dokonanej przez spadkodawczynię na rzecz pozwanej, co doprowadziło w efekcie do braku określenia wartości należnego powódce zachowku,

- powódka otrzymała od spadkodawczyni korzyści majątkowe, które w istocie równe były zachowkowi podczas gdy jednocześnie Sąd I instancji wskazuje, że w przedmiotowej sprawie nie była uczyniona darowizna na rzecz powódki, którą można by było potraktować jako wyczerpującą w jakimś zakresie zachowek, a kwestie działu spadku po ojcu dotyczą wyłącznie jego udziału,

- powódka otrzymała przysporzenie majątkowe od matki w kwocie 22.500 zł, podczas gdy do majątku powódki weszła zapłacona przez matkę kwota 22.500 zł, ale z jej majątku wyszedł udział 1/8 we własności nieruchomości przy ul. (...) w O., z czego wynika, że nie nastąpiło żadne wzbogacenie powódki, a jedynie zamiana udziału na jego równowartość w pieniądzu,

- powódka otrzymała od matki przysporzenie majątkowe o wartości 55.000 zł, tj. wartość sprzedanej przez powódkę działki przy ul. (...) w O., podczas gdy powyższa wartość określona była jako prawa własności działki z dostępem do drogi, natomiast powódka nabyła przy udziale rodziców prawo użytkowania wieczystego działki przy ul. (...) w O. bez dostępu do drogi oraz bez możliwości wykupu, w związku z czym wartość ewentualnego przysporzenia należy określić według stanu prawnego i faktycznego nieruchomości w momencie nabycia przez powódkę prawa użytkowania wieczystego działki, a nie w momencie sprzedaży wykupionej działki z poprowadzoną drogą dojazdową,

- powódka otrzymała wyłącznie dzięki rodzicom i ich woli na jej rzecz prawo użytkowania wieczystego niezabudowanej nieruchomości położonej przy ul. (...) w O., podczas gdy powódka otrzymała prawo użytkowania wieczystego ww. nieruchomości na podstawie decyzji administracyjnej w związku z podziałem nieruchomości objętej uchwałą o ustaleniu terenu budowlanego na podstawie przepisów ustawy z dnia 6 lipca 1972 r. o terenach budownictwa jednorodzinnego i zagrodowego oraz o podziale nieruchomości w miastach i osiedlach z uwagą na brak możliwości prawnej posiadania przez rodziców powódki dwóch działek;

2. naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.:

- art. 991 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 993 k.c. w zw. z art. 995 § 1 k.c. poprzez bezzasadne uznanie, że w świetle okoliczności niniejszej sprawy powódka otrzymała od spadkodawczyni korzyści majątkowe, które w istocie równe były zachowkowi, podczas gdy Sąd I instancji zaniechał ustalenia wartości substratu zachowku zgodnie z art. 995 § 1 k.c., a w związku z tym określenia wysokości przysługującego powódce zachowku, podczas gdy Sąd I instancji w sprawie dotyczącej zachowku zobowiązany był na podstawie powyższych przepisów do ustalenia wartości substratu zachowku a następnie określenia wysokości zachowku przysługującego powódce,

- art. 5 k.c. poprzez jego błędne zastosowanie, a w efekcie przyjęcie, że zasądzeniu na rzecz powódki zachowku sprzeciwia się treści art. 5 k.c. ze względu na to, że otrzymała ona już od matki uposażenie w wysokości realizującej w pełni jej prawo do zachowku, pomimo że brak jest w niniejszej sprawie okoliczności przemawiających za naruszeniem zasad współżycia społecznego uzasadniających oddalenie roszczenia powódki o zachowek.

W oparciu o powyższe zarzuty powódka wniosła o:

1. uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania,
2. zasądzenie od pozwanej na rzecz powódki kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa prawnego radcy prawnego w postępowaniu apelacyjnym według norm przepisanych.

Ewentualnie, w razie uznania, że możliwym jest uzupełnienie postępowania dowodowego w toku postępowania apelacyjnego w zakresie opisanym w zarzutach, wniosła o:

1. zmianę wyroku Sądu I instancji poprzez zasądzenie od pozwanej na rzecz powódki kwoty 50.000 zł tytułem zachowku po zmarłej matce K. G. wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia 2 lipca 2021 r. do dnia zapłaty,
2. zasądzenie od pozwanej na rzecz powódki kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych za obie instancje.

W odpowiedzi na apelację pozwana wniosła o oddalenie apelacji, pominięcie zawartych w apelacji wniosków dowodowych i zasądzenie od powódki na rzecz pozwanej zwrotu kosztów postępowania za instancję odwoławczą, w tym zwrotu kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja jest zasadna.

Sąd Okręgowy podziela wszystkie zarzuty naruszenia prawa materialnego i procesowego podniesione przez powódkę w apelacji.

Przede wszystkim uzasadniony jest zarzut nierozpoznania istoty sprawy, co spowodowało konieczność uchylenia niniejszej sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd Rejonowy.

Do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi, gdy sąd pierwszej instancji nie zbadał materialnej podstawy żądania lub merytorycznych zarzutów strony, bezpodstawnie przyjmując, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unieściewiająca roszczenie wykluczająca jego skuteczne dochodzenie.

Sąd Rejonowy w niniejszej sprawie niezasadnie zastosował art. 5 k.c. pomijając przy tym konieczność zbadania materialnej podstawy żądania pozwu. Sąd pierwszej instancji nie przeprowadził postępowania dowodowego mającego w niniejszej sprawie istotne znaczenie, zaś te przeprowadzone przez niego dowody nie były istotne dla rozstrzygnięcia sprawy. Wymagałoby to czynienie kluczowych ustaleń po raz pierwszy w instancji odwoławczej, co naruszałoby uprawnienia stron wynikające z zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego (postanowienie Sądu Najwyższego

z 24 listopada 2021r., I CZ 86/21). Powyższe uzasadnia uchylenie zaskarżonego orzeczenia do ponownego rozpoznania.

Sąd Okręgowy nie podziela stanowiska Sądu Rejonowego, że powódka naruszyła zasady współzycia społecznego domagając się rozliczenia zachowku ze spadku po zmarłej matce K. G.. Sąd Rejonowy upatruje naruszenia tych zasad w rozliczeniu majątku spadkowego po ojcu stron T. G. oraz sprzedaży nieruchomości przy ul. (...), która powódka otrzymała dzięki staraniom rodziców.

Stanowisko powyższe jest, w ocenie Sądu Okręgowego niezasadne.

Wskazując na orzecznictwo Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych nie budzi wątpliwości stanowisko, że roszczenie o zachówek w konkretnym przypadku może być uznane za sprzeczne z art. 5 k.c. Ma to miejsce jednak w wypadkach wyjątkowych. Rozpatrując ocenę roszczenia o zachówek przez pryzmat naruszenia zasad współzycia społecznego, trzeba mieć na uwadze, że prawa uprawnionego do zachowku, przysługują mu ze względu na szczególny, bardzo bliski stosunek rodzinny, istniejący między nim a spadkodawcą. Nie bez znaczenia jest, że służą urzeczywistnieniu obowiązków moralnych, jakie spadkodawca ma względem swoich najbliższych. Względy te nakazują szczególną ostrożność przy podejmowaniu oceny o nadużycie prawa żądania zapłaty sumy pieniężnej odpowiadającej wysokości zachowku, która nie może opierać się jedynie na ogólnym odwołaniu się do klauzuli generalnej zasad współzycia.

W istocie jedyną możliwością pozbawienia uprawnionych prawa do zachowku jest skorzystanie przez spadkodawcę z instytucji wydziedziczenia - przy zaistnieniu przesłanek umożliwiających dokonanie takiego wydziedziczenia. Całkowite pozbawienie uprawnionego możliwości dochodzenia roszczenia o zachówek z uwagi na nadużycie przez niego prawa podmiotowego, może mieć miejsce jedynie wyjątkowo i w zasadzie powinna być ograniczona do wskazanych w art. 1008 k.c. przesłanek, które umożliwiałyby ewentualne wydziedziczenie. Okoliczności faktyczne niniejszej sprawy nie dają podstaw do przyjęcia, że takie przesłanki istniały.

W ocenie Sądu Okręgowego Sąd Rejonowy nawet nie wskazał jakie zasady współzycia społecznego naruszyła powódka domagając się zapłaty zachowku od pozwanej, obdarowanej przez spadkodawczynię nieruchomością o niemałej wartości, która wyczerpywała cały majątek pozostawiony przez matkę stron. Sąd pierwszej instancji bezzasadnie połączył rozliczenia z majątku odziedziczonego po ojcu stron z niniejszą sprawą. Powódka kwotę 22.500 zł otrzymała tytułem spłaty za przekazanie matce swojego udziału w spadku po T. G.. Bez podstawy prawnej jest zaliczanie, w jakikolwiek, także moralny, sposób, tej spłaty do rozliczeń zachowku po K. G.. Okoliczność, że pozwana swój udział w spadku przekazała matce bez spłaty również nie ma większego znaczenia w niniejszej sprawie. Niezrozumiałym jest stanowisko Sądu Rejonowego, który „odliczał” udziały powódki i pozwanej i przyjmował, że do dalszych obliczeń powinna być wzięta pod uwagę tylko wartość 6/8 części wartości nieruchomości. Przy obliczaniu zachowku Sąd bierze pod uwagę darowizny uczynione przez spadkodawcę, a nie na rzecz spadkodawcy. Celem instytucji zachowku jest ochrona interesów majątkowych najbliższych członków rodziny, wymienionych w art. 991 § 1 k.c. przez zapewnienie im, niezależnie od woli spadkodawcy, a nawet wbrew jego woli, roszczenia pieniężnego odpowiadającego określonemu w powołanym przepisie ułamkowi wartości udziału w spadku, który by im przypadła przy dziedziczeniu ustawowym.

W ocenie Sądu Okręgowego okoliczności niniejszej sprawy nie uzasadniają stanowiska, że powódka nadużyła przysługującego jej prawa do zachowku po matce K. G. wnosząc pozew o zapłatę przeciwko pozwanej. Żadne zasady współzycia społecznego ani poczucie sprawiedliwości nie sprzeciwiają się żądaniu powódki.

Natomiast odrębną kwestią było ustalenie, czy powódka jako uprawniona do zachowku po matce K. G. otrzymała należny jej zachówek bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu (art. 991 § 2 k.c.).

Tymczasem Sąd Rejonowy nie przeprowadził w tym zakresie żadnych kluczowych ustaleń, nie przeprowadził istotnych dla sprawy dowodów, które miałyby zasadnicze znaczenie dla rozstrzygnięcia żądania powódki.

Sąd Rejonowy bezzasadnie przyjął, że powódka otrzymała od spadkodawczyni korzyści majątkowe, które były równe zachowkowi, na tej podstawie, że powódka otrzymała rozliczenie z udziału w spadku po ojcu oraz, że ze sprzedaży nieruchomości przy ul. (...) w O. otrzymała kwotę 55.000 zł.

W ocenie Sądu Okręgowego rozliczenie spadku po ojcu T. G. nie zalicza się do korzyści majątkowej uczynionej powódce przez spadkodawczynię K. G..

Natomiast odnośnie do nieruchomości przy ul. (...) w O., o ile można zgodzić się ze stanowiskiem Sądu Rejonowego, że można ewentualnie uwzględnić powyższe przysporzenie przy obliczaniu należnego powódce zachowku, ale po prawidłowym ustaleniu stanu faktycznego, co wymaga przeprowadzenia w całości istotnego postępowania dowodowego.

Punktem wyjścia przy obliczaniu wysokości należnego zachowku jest ustalenie wartości czystego spadku, do którego należy doliczyć wartość darowizn według stanu z chwili ich dokonania i według cen z chwili ustalania zachowku (art. 995 § 1 k.c.).

Tymczasem Sąd Rejonowy nie poczynił ustaleń w zakresie określenia substratu zachowku po K. G., wartości darowizny nieruchomości przy ul. (...) w O. na rzecz pozwanej według stanu z chwili jej dokonania i według cen z chwili ustalania zachowku oraz wartości przysporzenia powódce w postaci prawa wieczystego użytkowania nieruchomości przy obecnej ul. (...) w O., także według stanu z chwili jego dokonania i według cen z chwili ustalania zachowku.

Nieprawidłowe jest stanowisko Sądu pierwszej instancji, który do rozliczeń zachowku przyjął kwotę 55.000 zł jako wartość korzyści majątkowej uzyskanej przez powódkę. Zgodnie z art. 995 § 1 k.c. wartość darowizn ustala się według stanu z chwili ich dokonania i według cen z chwili ustalania zachowku. Sąd Rejonowy nie poczynił ustaleń co do stanu nieruchomości przy ul. (...) na dzień decyzji Prezydenta Miasta z 28 listopada 1978r. o nadaniu działki w użytkowanie wieczyste powódce. Przede wszystkim powódka otrzymała prawo użytkowania wieczystego, a nie prawo własności. Powódka podnosiła, że działka nie miała dostępu do drogi publicznej, co również wymaga wyjaśnienia, aby prawidłowo ustalić wartość tego przysporzenia.

Dodatkowo należy mieć na uwadze, że prawo użytkowania wieczystego przedmiotowej działki zostało przyznane powódce w drodze decyzji administracyjnej, nie była to typowa umowa darowizny zawarta przez powódkę z rodzicami stron.

Mając zatem na uwadze wskazane wyżej okoliczności Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy, bowiem zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania bezpodstawnie przyjmując, że przesłanka w postaci naruszenia zasad współżycia społecznego wykluczyła skuteczne dochodzenie roszczenia z tytułu zachowku przez powódkę, co spowodowało konieczność uchylenia niniejszej sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd Rejonowy.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd pierwszej instancji powinien przeprowadzić pełną procedurę ustalania substratu zachowku, wartości darowizn, zgodnie z art. 995 § 1 k.c., i zbadania merytorycznych zarzutów stron.

W ocenie Sądu Okręgowego koniecznym do wydania prawidłowego rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie będzie przeprowadzenie istotnych dla sprawy dowodów, zawnioskowanych przez strony (do rozważenia przez Sąd Rejonowy zwłaszcza dowód z opinii biegłego, ale także z przesłuchania stron, zwłaszcza co do stanu nieruchomości na dzień dokonywania darowizn i okoliczności ich czynienia).

Dopiero po przeprowadzeniu mających zasadnicze znaczenie dla rozpoznania sprawy dowodów Sąd Rejonowy ustali, czy powódka w pełni, czy też w jakiejś części uzyskała należny jej po matce zachowek.

Z uwagi na powyższe, Sąd Okręgowy na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego zgodnie z art. 108 § 2 k.p.c.

Bożena Charukiewicz